

RAZVOJ MODERNOG ZDRAVSTVA OTOKA HVARA

Josip FRANIČEVIĆ
i suradnici

ZDRAVSTVO OTOKA HVARA U DRUGOJ POLOVINI XX STOLJEĆA

Matica hrvatska Hvar – 2008.

Iako su o povijesti zdravstva otoka Hvara pisali neki od naših najuglednijih znanstvenika, poput akademika Mirka Dražena Grmeka, Grge Novaka i Cvite Fiskovića, prof. dr. Ive Jeličića i drugih, novijeg razdoblja zdravstvene djelatnosti na otoku Hvaru jedva se tko dotaknuo.

Tog se zahtjevnog posla nedavno poduhvatio prof. dr. sc. Josip Franičević, ugledni hrvatski i zadarski znanstvenik i liječnik, rodom iz Staroga Grada na Hvaru, koji je glavni autor i urednik knjige "Zdravstvo otoka Hvara u drugoj polovini XX stoljeća".

Većinu poglavlja u knjizi (7) napisao je prof. Franičević, dok su ostala dva prilozi suradnika i posve su komplementarni temi koja se obrađuje. Poglavlje Demografske i gospodarske karakteristike otoka Hvara u drugoj polovini XX stoljeća ispisuje prof. dr. sc. Ante Dulčić (Ekonomski fakultet – Split), dok su autori poglavlja Neke bitnosti zdravstvene zaštite na hrvatskim otocima s posebnim osvrtom na otok Hvar doc. dr. sc. Mladen Smoljanović i mr. sc. Ankica Smoljanović, djelatnici Nastavnog zavoda za zaštitu zdravlja Županije splitsko-dalmatinske iz Splita.

U knjizi koja sadrži 150 stranica teksta uz slikovne priloge i tablice, autor sa suradnicima, pokušava rekonstruirati glavne događaje u svezi s organizacijom i funkcioniranjem zdravstva na otoku Hvaru u navedenom razdoblju.

Nemar prema dokumentaciji

U prikupljanju građe, prema riječima autora, gotovo ništa od zdravstvene dokumentacije za razdoblje koje je predmetom ove knjige nije ostalo sačuvano. Naime, prilikom svakog preuređenja i preseljenja, sva zdravstvena dokumentacija trpala se u plastične vreće i odvozila na deponij! Stoga se prof. Franičević, u rekonstrukciji organizacijskih i kadrovskih zbivanja u zdravstvu otoka Hvara za navedeno razdoblje, u mnogočemu morao osloniti na osobnu memoriju, kao i na prisjećanje nekolicine još živih zdravstvenih djelatnika, te pribjeći anketiranju i intervjuiranju ljudi koji su djelovali ili su još uvijek djelatni u hvarskome zdravstvu.

Potrebno je napomenuti kako je prof. Franičević, od 1952. do 1955., i sam radio kao kotarski liječnik u

gradu Hvaru, pa je priča o hvarskom zdravstvu ovjerovljena i iskustvom "vlastite kože".

Povijesni i socijalno-kulturni background

Knjiga započinje zanimljivom demografskom i gospodarskom analizom Hvara u drugoj polovini prošloga stoljeća (Ante Dulčić), koja u glavnim crtama prikazuje društveni razvoj otoka prelamajući ga kroz tri skupine međusobno povezanih varijabli: povijesnih odrednica, zemljopisnih posebnosti i pripadanja određenom civilizacijskom krugu. Pošast depopulacije, promjena gospodarske paradigme s dolaskom komunističke ideologije kad se događa možda "najveći prevrat u društvenom biću i vrijednosnom sustavu otoka još od vremena grčkih kolona", nadolazak turizma s industrijskim modelom izgradnje mastodontskih hotela, razvoj bankarskog sustava s "centralizacijom" deviznih rezervi u bivšoj državi koja raspršuje i oslabljuje poljoprivredu – sve to dovelo je do raslojavanja tradicijske kulture i otvorilo brojne socijalne i kulturološke odmake od dotadašnjih vrijednosnih matrica, a imalo je, dakako, reperkusije i na zdravstvo otoka Hvara.

Etape razvoja zdravstva

Prikaz razvoja zdravstva otoka Hvara u drugoj polovini XX stoljeća, prof. Franičević započinje u trećem poglavlju naslovljenom Opći prikaz prilika, problema i razvoja zdravstva otoka Hvara u drugoj polovini dvadesetoga stoljeća. Na stanoviti način to je sumiranje svih najvažnijih zbivanja u zdravstvenoj branši koja su se tijekom posljednjeg 50-godišnjeg razdoblja odvijala na otoku. Ta su organizacijsko-kadrovska zbivanja doista brojna i autor ih iznosi na zanimljiv način s ponekom duhovitom primjedbom i komentarom kojih specifičan bodulski život nikada nije lišen. Autor se najprije osvrće na neslućeni tehnološki razvoj koji je obilježio drugu polovinu XX stoljeća. Dijagnostičke i terapijske mogućnosti u kratkom vremenskom isječku stubokom su se promijenile – od stetoscopa, tlakomjera i eventualno rendgen aparata u nedavnoj prošlosti – do korištenja ultrazvuka, kompjutorizirane tomografije, magnetske rezonance i drugih sofisticiranih tehničkih pomagala, te djelotvornih terapijskih sredstava poput antibiotika i drugih snažnih kemoterapeutika danas.

Slijedi prikaz etapnog razvoja zdravstvene mreže na otoku, njezino popunjavanje stručnim medicinskim kadrom, odgovarajućim prostorom i opremom. Početkom pedesetih otok nema niti jedne organizirane jedinice zdravstvene zaštite, a na cijelom području rade tek tri liječnika, sva trojica u podmakloj

životnoj dobi (dr. Vojtjeh Brida u Jelsi, dr. Stjepan Vidali u Starigradu i dr. Jerko Machiedo u Hvaru) s jednim rendgen aparatom u vlasništvu dr. Machieda, priručnim laboratorijem dr. Bride i jednim jedinim sanitetskoim vozilom za potrebe cijeloga otoka. U to vrijeme liječnici uglavnom djeluju u adaptiranim prostorima privatnih kuća. Uskoro dolazi do formiranja Kotarske zdravstvene stanice Hvar s područnim ambulantomama u Starom Gradu, Jelsi i Sućurju. Prikazan je polagani rast broja zaposlenih liječnika, ali i velika fluktuacija zdravstvenog kadra, zatim uspostava sustava samoupravljanja, nova pravna regulativa koja ne mimoilazi ni zdravstvene ustanove, a Zdravstvena stanica tada po prvi put dobija svoj Statut. To je doba samofinanciranja, ali i jačanja turizma, a taj se model zdravstvenoj stanici Hvar isplatio. Dva se liječnika sedamdesetih i osamdesetih godina ističu po svom stručnom, ali i društveno-političkom angažmanu – to su dr. Pavle Carić i dr. Zlatko Rudan. Prvi postaje direktorom Zdravstvene stanice Hvar, dok je drugi znatno društveno-politički angažiran. Poduzima se preuređenje postojećih, izgradnja novih ambulanti, te podizanje dviju novih ljekarni, a modernizira se medicinska oprema. Koncem šezdesetih osniva se otočka higijensko-epidemiološka služba sa sjedištem u Jelsi, koja od 1995. postaje hvarska ispostava Zavoda za javno-zdravstvo Županije splitsko-dalmatinske. Zatim sve više jača specijalistička zdravstvena zaštita (pedijatrija, ginekologija, okulistika), a Zdravstvena stanica Hvar prerasta u Dom zdravlja. Istodobno sve zdravstvene jedinice brojčano se pojačavaju u stručnom kadru i opremi. Tako je godine 1982. Dom zdravlja Hvar imao 8 stalnih i 2 liječnika na određeno vrijeme, 9 medicinskih sestara, 4 stomatologa i isto toliko zubnih asistentica, 3 laborantice i 2 medicinska tehničara. U takvom je sastavu mogao gotovo u potpunosti zadovoljiti potrebe primarne zdravstvene zaštite otočkoga stanovništva.

Godine 1994. osniva se Služba za hitnu medicinsku pomoć, a prijevoz teških bolesnika s otoka na terrafermu (najčešće u bolnicu Split) riješen je uvođenjem sanitetskog helikopterskog transporta iz Vojne bolnice u Splitu. Izgradnja popratnih heliodroma u Starom Gradu, Hvaru i Sućurju bitno je pridonijela učinkovitosti hitne službe i gotovo u potpunosti riješila svojevrsnu kvadraturu kruga urgentne medicinske pomoći, tu noćnu moru zdravstvene zaštite na otocima. Treba naglasiti kako stomatološka i ljekarnička služba sustopice prate ostalu zdravstvenu zaštitu. Od 1953., stomatološke usluge pružaju zubari, a prvi doktor stomatologije na Otoku, dr. Luka Breko, zapošljava se u Hvaru istom 1978. godine.

Nakon ovoga, slijede četiri poglavlja u kojima se obrađuje razvoj zdravstva u 4 najbitnija otočka punkta: Hvaru, Starom Gradu, Jelsi i Sućuraju. Iznose se brojne pojedinosti, navode imena zdravstvenih djelatnika, njihova kompetentnost i djelokrug rada, organizacijsko, prostorno i kadrovsko jačanje službi, te se tako priča o zdravstvu otoka Hvara u drugoj polovini XX stoljeća ulančava i napokon zaokružuje.

Valja napomenuti kako je u četvrtom poglavlju, detaljno obrađena specijalističko-konzilijarna i stacionarna služba Hvar, od nastanka "Alergološkog centra" koji se iz svoje prvobitne namjene – dakle od znanstveno-istraživačke ustanove s nakanom proučavanja alergološke problematike, posebice dišnih organa i mogućnošću adekvatne terapije na iznimno pogodnom podneblju blage hvarske klime, pretvorio u pragmatičniju i stanovništvu potrebniju specijalističko-konzilijarnu i stacionarnu zdravstvenu ustanovu. Prikazane su sve važnije mijene, promjene imena i namjene ove iznimno važne hvarske zdravstvene ustanove, s nadogradnjom prostora i moderniziranjem opreme, te otvaranjem brojnih specijalističkih ambulanti – i konačno otvaranjem Odjela za hemodijalizu 1992. godine – prvim na hrvatskim otocima!

Mala opća komunalna bolnica

U osmom poglavlju (M. Smoljanović i A. Smoljanović), problematizira se nedostatna zdravstvena skrb na otocima. Hvar, u odnosu na brojne druge hrvatske otoke koji su bliže kopnu, u nezavidnoj je situaciji. Liječnika na Hvaru ima dovoljno, no kad se radi o hitnim stanjima stvari nerijetko postaju dramatične. Autori naglašavaju također iznimno veliku fluktuaciju liječnika na otoku šezdesetih i sedamdesetih godina, ističući kako se taj trend znatno smanjio pojavom privatizacije, što liječnike čvršće veže za otok. Svoj prijedlog o potrebi otvaranja male opće komunalne bolnice (s dva odjela: kirurškim i internističkim) na Hvaru autori temelje na statističkim podacima o godišnjem broju hospitaliziranih otočkih pacijenata u bolnicama u Zagrebu, Splitu ili stacionaru Doma zdravlja Hvar. Podaci, naime, pokazuju da svaki sedmi stanovnik otoka Hvara traži neki oblik hospitalizacije. Potrebu za otvaranjem malog hospitalnog objekta potkrepljuju i turističkim razlozima, jer broj starijih turista izvan turističke sezone bio bi zasigurno veći kada bi postojala mogućnost pružanja hitne kirurške i kardiološke specijalističke skrbi.

Biografije liječnika

U posljednjem poglavlju priložene su biografije 143 liječnika rođenih na Hvaru ili porijeklom s otoka Hvara. Impresivan broj za jedan otok! Od toga 35 ih ima znanstveno zvanje, 24 su sveučilišni nastavnici, 18 primarijusi, 8 redoviti članovi Akademije medicinskih znanosti Hrvatske, a 2 akademici. Na samom kraju autor nije mogao izostaviti liječnike iz obitelji Brida, koji su se, od prvog, legendarnog dr. Vojtjeha Bride, koji je došao u Hrvatsku i radio kao liječnik i stomatolog, najprije u Selcima na Braču, zatim u Trpnju na Pelješcu, a od 1921. u Jelsi na Hvaru, kroz nekoliko generacija, po obiteljskoj tradiciji posvetili liječničkom pozivu. Dr. Vojtjeh Brida st. postavio je snažna stručna i etička načela u liječničkom poslu i utemeljio moderno zdravstvo, ne samo u Jelsi, nego i na cijelom otoku.

Ovo je poglavlje ujedno i najopsežnije (šezdesetak stranica) i na efektan način zaključuje monografiju, te bjelodano pokazuje koliko je inzularni ljudski resurs otoka Hvara bio izdašan i snažan, jednako na intelektualnom, koliko i na humanom planu.

Tako je zdravstvena zaštita u drugoj polovini XX stoljeća na otoku Hvaru, raspolažući početkom pedesetih godina sa svega tri starija liječnika na početku ove priče, koji su svakodnevne zdravstvene usluge pružali u oskudno opremljenim i neade-

kvatnim prostorima, granajući i razlistavajući se do punog kapaciteta, uspjela ostvariti raznovrsnu i kvalitetnu zdravstvenu zaštitu hvarskoga stanovništva, jer danas u njoj djeluje ukupno 20 liječnika opće medicine i 7 specijalista, 5 stomatologa, 3 magistra farmacije i 1 inženjer medicinske biokemije na nešto više od 11000 stanovnika.

Testament i dug zavičaju

Monografija prof. dr. Josipa Franičevića pionirsko je djelo takve vrste, jer se po prvi put u cijelosti nastoji prikazati razvoj zdravstva u drugoj polovini dvadesetoga stoljeća. Ona je stoga nezaobilazni dokument za sve buduće istraživače povijesti zdravstva otoka Hvara i(li) povijesti zdravstva svih hrvatskih otoka.

Na kraju, može se kazati kako je Hvar, taj mediteranski inzularni entitet par excellence, otok iznimnog geografskog smještaja, koji obiluje prirodnim bogatstvima, dragocjenim civilizacijskim naslagama i tragovima brojnih kulturnih slojeva, poslužio kao inspiracija za istraživanje kojim se u golemu knjigu otočke kronologije upisala jedna od najznatnijih ljudskih djelatnosti. Katalogizirati i usustaviti zbivanja u zdravstvu i svagdanjoj medicinskoj praksi, onoj kurativnoj, kao i onoj preventivnoj, uključujući organiziranje i funkcioniranje zdravstvene mreže na otoku pothvat je vrijedan osobite pozornosti.

U tom kontekstu knjiga prof. dr. Josipa Franičevića ne predstavlja samo testament i uporište istraživačima za jednu buduću sintezu povijesti zdravstva otoka Hvara – niti je samo otimanje zaboravu zdravstvenih zbivanja i glavnih protagonista koji su pronosili zdravstvenu misiju u tek minulom vremenu – nego i vraćanje "duga" slatkom zavičaju.

Prim. dr. Mirko Jamnicki Dojmi

BISER HRVATSKOG PISMA I ETNOMEDICINE

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti

Razred za medicinske znanosti

Rasprave i građa za povijest znanosti

KARLOBAŠKE LJEKARUŠE

iz 1603. i 1707. godine

Urednici: Akademik Marko Pećina i
prof. dr. sc. Stella Fatović-Ferenčić

Knjiga 9

Zagreb, 2009., 159 str.

Nepune dvije godine nakon izlaska osme knjige *Rasprava i građe za povijest znanosti / Razred za medicinske znanosti HAZU, Klio u medicinskoj praksi*, iz tiska je izašla deveta knjiga pod nazivom *Karlobaške ljekaruše*, koju su uredili akademik Marko Pećina i prof. dr. sc. Stella Fatović-Ferenčić. Dobili smo tako, u kratkom vremenskom rasponu, dvije dragocjene knjige s povijesnomedicinskom tematikom. I dok je *Klio u medicinskoj praksi* bila zbirka esejističko-memoarističkih eseja četrnaest hrvatskih liječnika i medicinskih pisaca koji su svoj *praxis* referirali kroz povijesnomedicinsku pozadinu, *Karlobaške ljekaruše* vrijedan su fragment hrvatskog spomenika medicinske kulturne baštine. Radi se o zbirci recepata zabilježenim u rasponu od jednog stoljeća. Prva karlobaška ljekaruša naime, potječe iz 1603., a druga iz 1707. godine.

Karlobaške ljekaruše doslovce je od uništenja, godine 1976. spasio prof. dr. Željko Poljak. Točnije spasio ih je od vatre u ložionici za centralno grijanje (u nas, na nesreću, podosta uvriježene prakse uništavanja medicinske dokumentacije i povijesnomedicinskih vrela). On je ujedno opisao zanimljiv splet okolnosti kojima je postao vlasnikom ljekaruša. Sad se, uz njegovu susretljivost da ih ustupi za tisak, a nakon restauracije u Hrvatskom državnom arhivu, one nalaze pred čitateljima u pretisku i transliteraciji. Zanimljivo je kako su korice *Karlobaških ljekaruša* bile omotane pergamenom s dosad nepoznatim fragmentom hrvatskoglagoljskog misala, koji je podvrgnut stručnoj ekspertizi i tako identificiran.

Prof. dr. Željko Poljak, ne samo što je spasio *Karlobaške ljekaruše* od "lomače", već je s puno akribije i eruditski napisao bitne uvodne tekstove o njihovu značenju kao "spomenicima hrvatske pismenosti i etnomedicine". Zbirke recepata i naputaka o liječenju u ljekarušama zapisivali su razni autori, a dopunjavali su ih njihovi nasljednici. Prepisivanje recepata i čarobnih iscjeliteljskih formula odigravalo se najčešće u samostanima, a ljekaruše – knjige s takvim zapisima, čuvane su u samostanskim knjižni-

cama. Ljekovita svojstva nisu pripisivana samo biljkama, već sukladno vremenu u kojem su ovakve zbirke recepata nastajale, spominju se tu još i dijelovi životinjskih organa, kovine, drago kamenje, smola, tjelesne tekućine. Izvorne hrvatske ljekaruše do 15. stoljeća nisu sačuvane, nalazimo samo njihove prijepise. Na stranici 10 autor daje preglednu tablicu *Ljekaruša na području Hrvatske od 17. do 19. stoljeća*. Svoj prilog o *Karlobaškim ljekarušama* prof. Poljak podijelio je na nekoliko poglavlja u kojima se bavi posebice opisom i sadržajem ljekaruša, jezičnim izričajem, grafijom, materiom medicom, te na kraju iznosi vrijednosni sud o njihovu značenju, posebno s medicinskoga gledišta. Prva karlobaška ljekaruša, po svom zapisničaru nazvana *Pribimničeva* (redovnik, seoski svećenik?) kronološki je treća dosad poznata hrvatska ljekaruša, napisana godine 1603. na ikavskom govornom području. Ima 31 ispisanu stranicu formata 19x23 cm, s 5.000 riječi i 20.000 znakova. Pisana je latinskim jezikom, lako čitljivim rukopisom. Prepisana je iz nekoliko starijih čakavskih glagoljskih predložaka, a neki od recepata potječu iz tzv. *Strohalove ljekaruše*. Ipak, većina se recepata u njoj najvjerojatnije javlja po prvi put, pa joj je time vrijednost veća, a poslužila je i kao primjer kasnijim ljekarušama. U njoj se zrcale sve dotadašnje razvojne faze medicine, pa je ona po svom sadržaju zapravo *mixtum compositum*, ponajviše iskustvene, ali i pučke medicine, teurgičkih, magijskih i demonističkih elemenata. Ne postoje sigurni dokazi da je nastala u Karlobagu, no na ovitku prve ljekaruše stoji rukom napisano ime toga grada. Na drugoj se pak ljekaruši ponovno nalazi ime Karlobaga, a zapisao ga je jedan kritički nastrojen komentator, pa se autor zato i odlučio obje ljekaruše označiti imenom *Karlobaške*. Nakon prve slijedi *Druga karlobaška ljekaruša*, nastala najvjerojatnije 1707. i ubraja se među prvih dvadesetak ljekaruša na hrvatskom tlu. Ima ukupno 18 stranica s 1.860 riječi ili 7.400 slova, autor je nepoznat. Sadrži 56 recepata, od kojih se 46 odnosi na humanu, a 10 na veterinarsku medicinu. Broj ljekovitih biljaka u ovoj ljekaruši razmjerno je malen, no znatno su zastupljeni lijekovi mineralnog podrijetla, pa autor zaključuje kako je to zapravo korak bliže kemijskoj farmakoterapiji. Obje ljekaruše iznimno su vrijedan jezični spomenik i dokument hrvatske etnomedicine.

Nakon ovog poglavlja slijedi 27 listova (46 stranica) pretiska ljekaruša s omotom, a pretisak je, radi bolje čitljivosti, uvećan za 25%.

Ne treba ni kazati kako će sljedeće poglavlje, koje je također sačinio Željko Poljak, uz pomoć Julija Derossija, profesora hrvatskoga jezika iz Zadra, a radi se o transliteraciji i transkripciji obje ljekaruše s

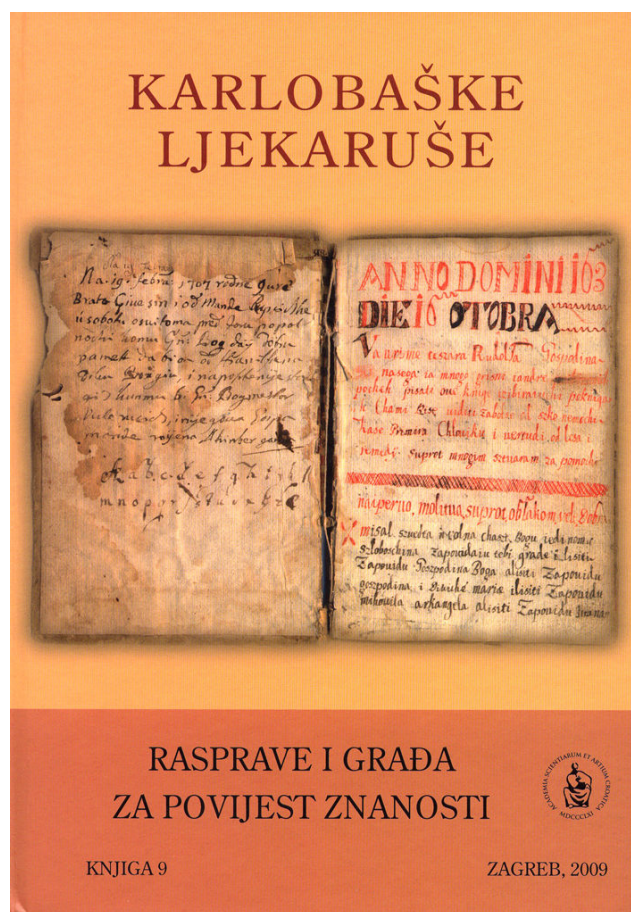
pridodatim rječnicima, čitateljima biti osobito intrigantan dio knjige. I to ne samo zbog uvida u spektar, način pripravljanja i namjenu onodobnih ljekovitih pripravaka, naputaka i preskripcija već i zbog čisto literarno-filološkog užitka što ga pruža starohrvatski književni izričaj.

Stručnu ekspertizu ovitka korica *Karlobaških ljekaruša* izvršila je Sandra Sudec. Fragment je, po svom nalazniku, nazvan *Poljakovim fragmentom* (FgPoljak), a identificiran je kao dio misala *Proprium de tempore* koji sadržajem obuhvaća dijelove liturgije Velikog četvrtka i Velikoga petka, dok se njegovo vremensko nastajanje smješta na kraj 14. ili početak 15. stoljeća. Fragment se ne može svrstati u niti jedan do sada poznati misal jer svi sadrže taj dio teksta. Ekspertizom je nadalje utvrđeno kako stupac *a* prvoga lista sadrži čitanje Ivanova evanđelja za Veliki četvrtak o pranju nogu na Posljednjoj večeri (IV 13, 1-7), dok drugi list sadrži zadnji dio liturgije Velikoga petka. Lingvističke su značajke teksta uvelike u skladu s normom hrvatskoga crkvenoslavenskoga jezika. Premda je ekspertiza pokazala kako se radi o fragmentu dosad nepoznatoga hrvatsko-glagoljskog misala, tekstološko slaganje sa sjevernim, poglavito istarsko-kvarnerskim kodeksima, upućuje na sjever hrvatskoglagoljskog područja, pa je na tom prostoru najvjerojatnije i napravljen prijepis navedenoga fragmenta. Na nekoliko narednih stranica podastrijeta je transliteracija teksta.

U *Epilogu* knjige nalaze se dva tekstualna priloga. U prvom, *Rosmarini laudatio* (Posveta ružmarinu), Vladimir Dugački, uz uvodne botaničko-etimološke karakteristike, osvrće se na značaj ružmarina u pučkoj medicini kroz povijest – naglašavajući kako se ružmarin u antičko doba cijenio više kao začim, a manje kao ljekovito sredstvo. Osim kao kozmetičko sredstvo, svoje puno značenje kao ljekovita biljka ružmarin dobija tek u Srednjem vijeku. Izdvaja zatim sedam (ružmarinovitih) recepata iz *Druge karlobaške ljekaruše*. Oni propisuju ružmarin kao univerzalnu panaceju protiv brojnih bolesti, a posebice je djelotvoran kao lijek protiv sušice, sipnje, kašlja, kao karminativ, i dr. Zanimljivo je kako se u *Prvoj karlobaškoj ljekaruši*, i pored brojnih ljekovitih biljaka, niti u jednom receptu ružmarin ne spominje kao terapeutsko sredstvo. Autor drži kako upravo činjenica da se u *Drugoj karlobaškoj ljekaruši* navodi višestruka ljekovita uporaba ružmarina upućuje na zaključak da je ova ljekaruša autohotona, tj. iznjedrena na jadranskom tlu.

U drugom eseju, *Hrvatske ljekaruše između medicine, vjere i književnosti*, Marija Ana Dürrigl i Stella Fatović-Ferenčić, naglašavaju kako iznimna dragocjenost Ljekaruša leži u tome što se radi o *zapisanim*

dokumentima pučke predaje koja se inače najvećim dijelom prenosila usmenim putem. Ujedno, Ljekaruše u sebi objedinjuju svijet medicine, religije i književnosti iskazujući tako *polifunkcionalnost* staroga hrvatskoga pisma. U njima supostoje i "apstraktni" i "konkretni" naputci za pomoć kod iste bolesti ili tegobe, pa su zavrijedile punu pozornost istraživača u multidisciplinarnom kontekstu, a ne tek tavorenje na margini zanimanja ili potpun zaborav kao puka "čaranja" te nevrjedni pučki "zapis". U Ljekarušama se lako mogu očitati tragovi raznih tradicija: od staroslavenske, hipokratske, rimske, arapske i bizantske, pa sve do srednjovjekovne medicine i odjeka Salernitanske medicinske škole. U tom smislu Ljekaruše su ona fina nit poveznica koja objedinjuje i od zaborava spašava medicinu, od one u dalekoj prošlosti, pa preko europske srednjovjekovne (samostanske), sve do novovjekovne i moderne. Autorice spominju dvije najstarije Ljekaruše u nas, glagoljske zbirke recepata iz 14. i 15. stoljeća nastale u Novom Vinodolskom. Potom iznose čitav niz zanimljivih naputaka i preskripcija dajući im relevantna tumačenja s očista ponajprije filološko-medicinske znanosti. Polazeći od premise kako "sva područja znanosti kojima se bavimo imaju svoja jedinstvena i posebna obilježja, no jednako tako i neke

zajedničke značajke", autorice naglašavaju da je pojedinačnom pristupu u kompleksnom tumačenju pojava i fenomena bitno sužen prostor, pa je uvelike sazrelo vrijeme za multidisciplinarnu suradnju.

Knjiga završava Dodatkom u kojem su navedene kratke biografije autora s priloženim fotografijama.

Publikacija *Karlobaške ljekaruše* u Akademijinu izdanju, ne samo da je vrijedan dokument pučko-medicinskog, literarno-religijskog i etnološko-antropološkog značenja, već i jasan primjer kako starija pisana baština, želi li se u postupku njezine identifikacije, dešifriranja i tumačenja ostvariti holističko načelo punog uvida, zahtijeva eminentno interdisciplinarni pristup.

Osim brojnosti podataka i fenomena koji su u publikaciji izneseni, sva su izlaganja pisana na visokoj literarnoj razini, te će zasigurno pružiti jedinstven užitek u čitanju, kako stručnjaku, tako i laiku.

Podsjetimo li se kako je između tiskanja sedme i osme knjige "Rasprave i građa..." prošlo punih petnaest godina (1992. – 2007.), zamjetan je golem pomak u agilnosti i ažurnosti sadašnjeg uredništva u pripremi i organiziranju novih, iznimno vrijednih knjiga hrvatske povijesnomedicinske kulturne baštine. Možemo samo poželjeti da se ovakva akceleracija u prikupljanju, uređivanju i objavljivanju budućih svezaka i dalje nastavi.

Prim. dr. Mirko Jamnicki Dojmi